

تأملی بر پایگاه اطلاعات استنادات علمی اسکاپوس

غلامعلی منتظر*

وحید خطیبی

چکیده

هرچند کمتر از شش سال از عمر پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس می‌گذرد اما ظرف همین مدت کوتاه به پایگاهی بی‌بدیل در عرصه نمایه‌سازی اطلاعات تبدیل شده است. حضور بیش از ۱۸۰۰۰ عنوان نشریات علمی از ۵۰۰۰ ناشر بین‌المللی، ۴۱ میلیون مدرک علمی، ۲۳ میلیون پروانه اختراع و ۴۳۵ میلیون صفحه وب علمی و همراهی آن از طریق موتور کاوش سایروس در محیط وب، امکانات منحصر به فردی را برای این پایگاه به وجود آورده است.

شناخت مبنای تاریخی پدید آمدن این پایگاه با تأکید بر اینکه اسکاپوس نام تپه‌ای مقدس در بیت‌المقدس و در محل فعلی دانشگاه هبرو از یک سو و شناسایی امکانات مختلف این پایگاه و نیز شرایط ورود نشریه‌های جدید در این پایگاه از مهم‌ترین نکاتی است که در این مقاله به آن پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: اسکاپوس، پایگاه اطلاعاتی، سایروس، انتشارات الزویر.

مقدمه

پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس^۱ در نوامبر سال ۲۰۰۴ میلادی (۱۳۸۳ خورشیدی) توسط انتشارات علمی

الزویر^۲ و به صورت زیرمجموعه‌ای از پایگاه اطلاعات الکترونیکی نشریه‌های علمی این انتشارات به نام ساینس دایرکت^۳ راه‌اندازی شد تا سازماندهی، ارائه و خدمات کاوش اطلاعات استنادی در نشریه‌های این انتشارات و سایر ناشران علمی معتبر را برای پژوهشگران به انجام رساند. در راه‌اندازی این پایگاه اطلاعاتی ۲۱ دانشگاه به همراه بیش از ۳۰۰ کتابدار و پژوهشگر مشارکت داشته‌اند [۱].

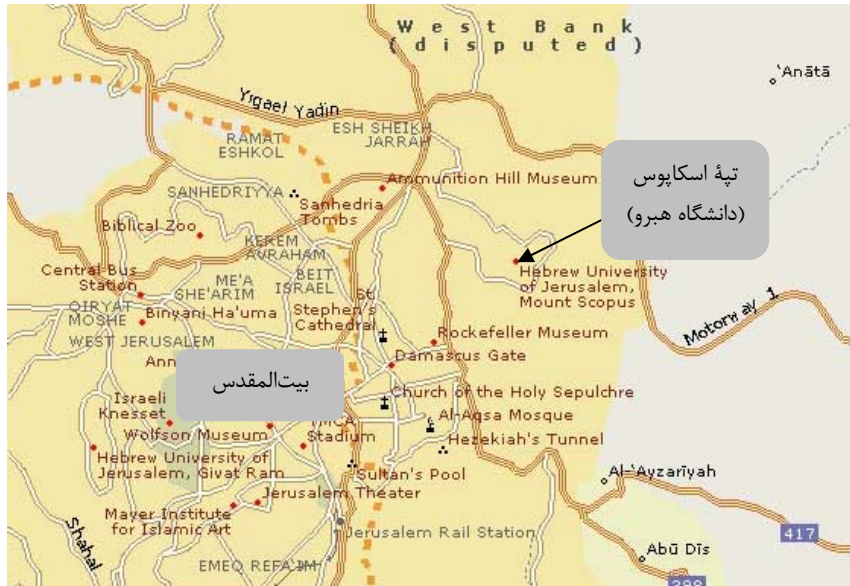
به لحاظ لغوی، واژه «اسکاپوس» (با تلفظ صحیح شوپوس) نام تیره‌ای از پرندگان است که مشهورترین عضو این تیره به نام کله‌چکشی^۴ در صحراها، خصوصاً در ماداگاسکار و جنوب غربی عربستان زندگی می‌کند. همچنین اسکاپوس نام تپه‌ای در شمال شرقی بیت‌المقدس است (شکل ۱) که در زبان عربی به جبل المشهد، جبل المشارف و جبل الصوانه مشهور است. امروزه این تپه در حاشیه مرزی شهر واقع است. این تپه به شهر بیت‌المقدس مشرف و از موقعیت استراتژیکی مهمی برخوردار است، به طوری که از دوران باستان پایگاهی برای حمله به شهر محسوب شده و بارها در طول تاریخ

1. Scopus
2. Elsevier
3. ScienceDirect
4. Hammerkop (Hammerhead)

* عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس - پست الکترونیکی: montazer@modares.ac.ir

اولین پردیس دانشگاه هبرو بیت‌المقدس^۱ بر تپه اسکاپوس ساخته شد (شکل ۱) که هم‌اکنون از دانشگاه‌های معتبر در خاورمیانه محسوب می‌شود.

توسط سربازان رومی و اروپایی برای محاصره شهر و یا به عنوان پایگاه به کار برده شده است که از آن جمله می‌توان به نبردهای سال‌های ۱۰۹۹، ۱۹۶۶ و ۱۹۷۰ میلادی اشاره کرد. در سال ۱۹۱۸ میلادی

شکل ۱. موقعیت تپه اسکاپوس در بیت‌المقدس

۱۹۸۴ میلادی مورد حمله اعراب قرار گرفت. در قرارداد آتش‌بس سال ۱۹۴۸ میلادی که شهر بیت‌المقدس را به دو نیمه شرقی و غربی میان دولت‌های اردن و رژیم صهیونیستی تقسیم کرد، تپه اسکاپوس منطقه بی‌طرف معرفی شد. در این زمان، بخش‌هایی از این تپه املاک یهودیان بود که در نیمه متعلق به اردن قرار داشت و توسط نیروهای سازمان ملل محافظت می‌شد. طی جنگ شش‌روزه اعراب و رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۶۷ میلادی که به اشغال کامل بیت‌المقدس انجامید، تملک این تپه به طور کامل در دست رژیم صهیونیستی قرار گرفت. دانشگاه بریگام یانگ^۷ مشهور به دانشگاه مورمن^۸ نیز، نیز، که متعلق به کلیسای عیسی مسیح قدیسان

شایان ذکر اینکه پلیس رژیم صهیونیستی در این دانشگاه پایگاه نظامی دارد و در سال ۱۹۵۶، این پایگاه با فلسطینیان درگیر شده است. در سال ۱۹۳۱ میلادی باغ گیاه‌شناسی دانشگاه هبرو^۲ بر این تپه بنا شد که بزرگترین مجموعه گیاهان در این منطقه است. این تپه همچنین اولین خاستگاه باغ وحش مقدس اورشلیم^۳ است. مقبره نایکونر^۴ از نزدیکان اسکندر مقدونی که یکی از ورودی‌های معبد هرود^۵ را ساخته و وقف این معبد کرده است، در این باغ کشف شد. در سال ۱۹۳۹ میلادی یهودیان بیمارستانی به نام حدسه^۶ را بر این تپه بنا کردند که در سال

1. The Hebrew University of Jerusalem

2. The Hebrew University Botanical Garden

3. Jerusalem's Biblical Zoo

4. Nicanor

5. Herod

6. Hadassah

7. Brigham Young University

8. Mormon University

متأخر^۱ است، مرکزی را در بیت المقدس و بر روی این تپه بنا کرد. شایان ذکر اینکه دانشگاه بریگام یانگ بزرگترین دانشگاه مذهبی آمریکا است که در سال ۱۹۸۴ میلادی زمینی بر تپه اسکاپوس را برای ۴۹ سال از رژیم صهیونیستی اجاره کرد. پروژه ساخت این دانشگاه در سال ۱۹۸۶ میلادی پس از اندکی پیشرفت به دلیل بیم یهودیان از فعالیت‌های تبلیغاتی مسیحیان فرقه مورمن تعطیل شد.

پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس سامانه‌ای قدرتمند برای سازماندهی و ارایه اطلاعات استنادی^۲ پژوهش‌های علمی است که با پوشش طیف وسیعی از منابع اطلاعاتی ناشران مختلف توانسته است پوشش جامعی از مطالب معتبر در حوزه‌های علمی، فنی، پزشکی، علوم اجتماعی و منابع اطلاعاتی با کیفیت در وب به کاربران خود عرضه کند [۱]. منابع اطلاعاتی عرضه شده در این پایگاه مشتمل بر انواع گوناگونی همچون نشریه‌های علمی، مجموعه مقاله‌های کنفرانس‌ها، نشریه‌های علمی با دسترسی آزاد در وب، کتاب‌ها، نشریه‌های تجاری، پروانه‌های ثبت اختراع، مطالب علمی در وب و همچنین مجموعه‌ها و آرشیوهای الکترونیکی هستند. فعالیت محوری پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس سازماندهی اطلاعات استنادی از نشریه‌های علمی معتبر ناشران مختلف و همچنین ارایه خدمات کاوش این اطلاعات به پژوهشگران است تا آنها ضمن دسترسی به روزآمدترین اطلاعات استنادی پژوهش‌های علمی، محققان کلیدی در حوزه پژوهش خود را شناسایی کنند [۲]. همچنین ارایه آخرین دستاوردهای علمی در زمینه تحقیق پژوهشگران به همراه نشریه‌های علمی تخصصی

مرتبط از سایر خدمات کاربردی و محبوب این پایگاه اطلاعاتی محسوب می‌شود. به این ترتیب کاربران می‌توانند به اطلاعات استنادی پژوهش‌های محقق یا محققانی معین در هر دوره زمانی و از هر نشریه علمی دلخواه دسترسی پیدا کنند و ناگفته پیداست این خدمات می‌تواند به صورت بسیار زیادی پژوهشگران از سراسر دنیا را از دستاوردهای علمی یکدیگر آگاه سازد و با آگاهی رساندن جریان علمی فعلی در موضوع‌های گوناگون، خط سیر آتی آنها را برای دانش پژوهان جوان روشن سازد [۳ و ۴]. همچنین در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس خدمات کاوش صفحه‌های وب حاوی مطالب علمی و نیز پروانه‌های ثبت اختراع ارایه شده است که کارایی این پایگاه اطلاعاتی را دوچندان کرده است. شایان ذکر اینکه این پایگاه برای کاوش مطالب علمی از موتور کاوش خاصی به نام سایروس^۳ بهره می‌برد که برای بازیابی صفحات وب حاوی مطالب طراحی شده است. دسترسی به خدمات پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس که در وبگاه آن^۴ ارایه می‌شوند، رایگان نیست و نیازمند عضویت در این پایگاه اطلاعاتی است. عضویت در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس بنا به سطوح دسترسی مختلف ارایه شده به کاربران، هزینه‌های متفاوتی را برای آنان در بر خواهد داشت. جامعیت پوشش این پایگاه به حدی است که هم‌اکنون مؤسسه تایمز^۵ در رتبه‌بندی دانشگاه‌ها برای بررسی میزان استنادات از پایگاه اسکاپوس بهره می‌برد [۵ و ۶].

در این مقاله به معرفی پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس و تشریح فعالیت‌های آن خواهیم پرداخت، به طوری که ضمن انواع پوشش محتوایی، زمانی و

3. Scirus

4. <http://www.scopus.com>

5. Times

1. The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints

2. Citation

منابع اطلاعاتی مؤسسه‌های علمی^۴، آرشیو الکترونیکی و مجموعه‌های عناوین ویژه، ۳۳ میلیون چکیده، مقاله، پایان‌نامه و ... [۲]. هم‌اکنون پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس عناوین قدیمی ناشران مختلف در زمینه‌هایی همچون فیزیک، شیمی و علوم اجتماعی را پوشش می‌دهد تا به این وسیله ۲۰ میلیون منبع اطلاعاتی مربوط به سال‌های قبل از ۱۹۹۶ میلادی را غنی سازد. دوره زمانی پوشش منابع اطلاعاتی مذکور عبارتند از: انجمن شیمی آمریکا از سال ۱۸۷۹ میلادی، بایگانی اشپرینگر^۵ از سال ۱۸۶۹ میلادی، مؤسسه فیزیک^۶ از سال ۱۸۷۴ میلادی، انجمن فیزیک آمریکا از سال ۱۹۳۹ میلادی، انجمن سلطنتی شیمی از سال ۱۸۴۱ میلادی، مجله نیچر^۷ از سال ۱۹۵۰ میلادی، مجله ساینس^۸ از سال ۱۸۸۰ میلادی و آرشیو الزویر از سال ۱۸۲۳ میلادی [۲].

پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس با بهره‌برداری از موتور کاوش خاصی به نام سایروس که برای جویس مطالب علمی طراحی شده است، به میلیون‌ها صفحه وب حاوی مطالب علمی دسترسی دارد. وبگاه این موتور کاوش^۹ تنها به کاوش صفحه‌های وب حاوی مطالب علمی می‌پردازد و نتایج آن اغلب حاوی مقاله‌های نشریه‌های با دسترسی آزاد است و اساساً متفاوت با اطلاعات استنادی نشریه‌های علمی ارایه شده در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس است. هم‌اکنون موتور کاوش اطلاعات علمی سایروس در پایگاه اسکاپوس حدود ۴۰۰ میلیون صفحه وب حاوی مطالب علمی را

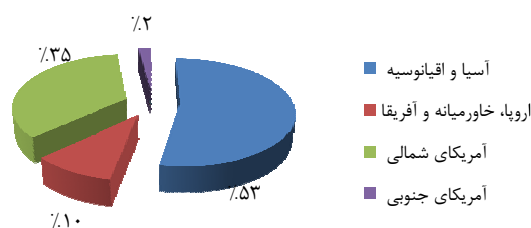
وب در آن، به معرفی گروه‌بندی محتوایی اطلاعات استنادی پایگاه اسکاپوس و شرایط نمایه شدن نشریه‌های علمی در آن خواهیم پرداخت. در بخش انتهایی نیز توانمندی‌های سامانه کاوش اطلاعات استنادی پایگاه اسکاپوس ارایه و نحوه بهره‌برداری از آن تشریح شده است.

پوشش منابع اطلاعاتی

منابع اطلاعاتی علمی گوناگونی در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس ارایه شده‌اند که با گسترش نشریه‌های علمی معتبر و نمایه شدن آنها در این پایگاه اطلاعاتی، پیوسته روزآمد می‌شوند. هم‌اکنون منابع اطلاعاتی علمی ارائه شده پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس عبارتند از: ۱۸۰۰۰ عنوان مستندات علمی معتبر از بیش از ۵۰۰۰ ناشر بین‌المللی؛ مشتمل بر ۱۶۵۰۰ عنوان نشریه‌های داوری شده، بیش از ۱۲۰۰ عنوان نشریه‌های با دسترسی آزاد اینترنتی، بیش از ۶۰۰ عنوان نشریه‌های تجاری^۱، ۳۵۰ عنوان کتاب‌های دنباله‌ای^۲ و ۳/۶ میلیون مقالات کنفرانس‌ها، ۴۰ میلیون مدرک علمی (۲۰ میلیون نسخه‌های بعد از سال ۱۹۹۶ میلادی و ۲۰ میلیون بین سال‌های ۱۸۴۱ تا ۱۹۹۶ میلادی)، ۴۳۵ میلیون صفحه وب حاوی مطالب علمی، ۲۳ میلیون پروانه ثبت اختراع از ۵ اداره معتبر ثبت اختراع شامل اداره پروانه ثبت اختراعات و علامت تجاری آمریکا، اداره ثبت اختراعات ژاپن، اداره ثبت اختراعات اروپا، سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)^۳ و اداره مالکیت فکری انگلستان، بیش از ۸۰ منبع منتخب همچون

4. Institutional Repositories
5. Springer
6. Institute of Physics
7. Nature
8. Science
9. <http://www.scirus.com>

1. Trade Publication
2. Book Series
3. World Intellectual Properties Organization

شکل ۳. پوشش منطقه‌ای پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس

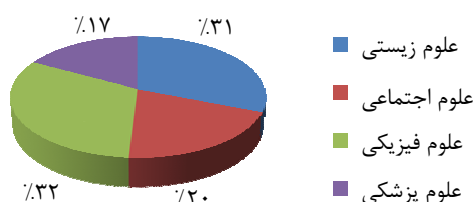
گروه‌بندی محتوای اسکاپوس

منابع اطلاعاتی پایگاه اسکاپوس بر اساس محتوا به گروه‌های زیر دسته‌بندی می‌شوند [۲]:

- **مقاله:**^۱ آرایه نتایج تحقیقات یا ایده اصلی آنها که شامل مقاله‌های آرایه شده در نشریه‌ها و کنفرانس است.
- **کتاب:** یک کتاب کامل یا فصلی از یک کتاب
- **مقاله‌های تجاری و مطالب مطبوعاتی:**^۲ مقاله‌هایی که اخبار تجاری و مطالب مطبوعاتی را ارائه می‌کنند.
- **گزارش کنفرانس:**^۳ گزارشی که همه مقاله‌های یک کنفرانس را به اختصار توضیح می‌دهد.
- **سر مقاله:**^۴ مطلبی که چند مقاله را به اختصار توضیح می‌دهد و یا اخبار و نظرات سردبیر را بیان می‌کند.
- **غلط نامه:**^۵ مطلبی که اشکال، تصحیح و یا بازتاب چاپ یک مقاله را گزارش می‌دهد.
- **نامه:**^۶ نامه‌های تبادل شده با سردبیر
- **یادداشت:**^۱ یادداشت، بحث و یا توضیح

پوشش می‌دهد که مشتمل بر موارد زیر است: ۱۵۶ میلیون صفحه وب دانشگاهی (با پسوند .edu)، ۵۴ میلیون صفحه وب سازمانی (با پسوند .org)، ۹ میلیون صفحه وب دانشگاهی انگلستان (با پسوند .ac.uk)، ۵۲ میلیون صفحه وب تجاری (با پسوند .com)، ۳۶ میلیون صفحه وب دولتی (با پسوند .gov)، ۱۴۳ میلیون صفحه وب سایت‌های مرتبط با علوم، فناوری و پزشکی و همچنین صفحه‌های وب دانشگاه‌هایی از سراسر دنیا. علاوه بر صفحه‌های وب، موتور کاوش سایروس منابع ویژه‌ای شامل منابع اطلاعاتی مؤسسه‌های علمی را نیز نمایه‌گذاری و در نتایج کاوش خود به کاربران عرضه می‌کند [۲].

پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس، مطالب علمی بازیابی شده را پس از نمایه‌گذاری با کلمات کلیدی در گروه‌های موضوعی مشتمل بر علوم فیزیکی (۵۵۰۰ عنوان)، علوم اجتماعی (۲۸۵۰ عنوان)، علوم پزشکی (۵۳۰۰ عنوان) و علوم زیستی (۳۴۰۰ عنوان) دسته‌بندی می‌کند (شکل ۲).

شکل ۲. پوشش موضوعی در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس

همچنین پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس سعی می‌کند تا اطلاعات استنادی نشریه‌های معتبر از سراسر دنیا را پوشش دهد. شکل ۳ میزان مشارکت قاره‌های مختلف در شکل‌گیری محتوای اسکاپوس را نشان می‌دهد.

1. Article
2. Business Article & Press Release
3. Conference Report
4. Editorial
5. Erratum
6. Letter

پژوهشی در حوزه‌های علوم، فناوری، پزشکی و علوم اجتماعی است و به همین دلیل، همان طور که ذکر شد، هر ساله عناوین جدید توسط هیئتی مستقل و خارج از سازمان اداری این پایگاه، با تکیه بر نظرات افراد خبره و با سابقه در هر رشته برای نمایه شدن در پایگاه اسکاپوس انتخاب می‌شوند.

شرایط نمایه شدن منابع اطلاعاتی علمی در اسکاپوس مشتمل بر رعایت ضوابط زیر است:

۱. نشریه باید دارای نامی به زبان انگلیسی باشد

و برای همه مقاله‌ها، چکیده به زبان انگلیسی را منتشر کند. شایان ذکر اینکه متن اصلی خود مقاله به هر زبانی می‌تواند باشد.

۲. چاپ منظم شماره‌های نشریه ضروری است و باید حداقل یک شماره در سال (سالنامه) داشته باشد.

۳. کیفیت کلی مجله بالا باشد. سنجش کیفیت مجله مشتمل بر موارد زیر است که البته محدود به این موارد نیست.

- **صلاحیت:** شامل شهرت ناشر یا جامعه علمی منتشر کننده نشریه، وابستگی شغلی نویسنده‌ها و اعضای هیئت تحریریه و شهرت بین‌المللی اعضای هیئت تحریریه

- **عمومیت و دسترس پذیری:** شامل تعداد استنادها به مقاله‌های قبلی نشریه از طرف مطالب نمایه شده در پایگاه اسکاپوس، تعداد مؤسساتی که مشترک نشریه شده‌اند، تعداد دفعاتی که برای نمایه شدن در پایگاه اسکاپوس پیشنهاد شده است.

- **گزارش^۲:** نشریه‌ای غیر پایبندی که جزئیات، اطلاعات خاص و یا شرحی ویژه را بیان می‌کند و اغلب شامل نظرات و یافته‌های اشخاص یا گروه‌های متمرکز بر موضوعی خاص است.
- **نقد^۳:** نقدهای برجسته بر تحقیقات کلیدی از جمله مقاله‌های نشریه‌ها و کنفرانس‌ها
- **مطالعه‌های کوتاه^۴:** نقد کوتاه بر تحقیقات کلیدی

نمایه شدن منابع اطلاعاتی در پایگاه اسکاپوس

سیاست پوشش عناوین در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس توسط هیئت شورا و گزینش محتوا (CSAB)^۵ تعیین می‌شود و اساس آن ارزیابی درخواست‌های نمایه شدن عناوین جدید در این پایگاه اطلاعاتی است. به این منظور هیئت مذکور هر سال فهرستی از عناوین جدید پیشنهاد شده از طرف گروه‌های مختلف همچون اعضای هیئت و کاربران پایگاه را مورد بررسی قرار می‌دهد و عناوینی که شرایط نمایه شدن در این پایگاه اطلاعاتی را دارا باشند، به فهرست نشریه‌های اسکاپوس می‌افزایند. همچنین کاربران می‌توانند پیشنهادهایی را برای افزودن منابع اطلاعاتی جدید به این پایگاه از طریق صفحه آرایه پیشنهادات وبگاه پایگاه اسکاپوس^۶ مطرح کنند [۲].

شرایط نمایه شدن

هدف پایگاه اسکاپوس تبدیل شدن به کامل‌ترین و جامع‌ترین منبع اطلاعاتی معتبر برای همه عناوین

1. Note
2. Report
3. Review
4. Short Survey
5. Content Selection and Advisory Board
6. [http:// www.info.scopus.com/etc/suggesttitle/](http://www.info.scopus.com/etc/suggesttitle/)

«تعیین راهبردهای پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس» و «تعیین چگونگی عملکرد پایگاه اسکاپوس» است.

کاوش اطلاعات استنادی در پایگاه اسکاپوس

در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس، امکانات گوناگونی برای جویش اطلاعات استنادی پژوهش‌ها پیش‌بینی شده است که موجب محبوبیت بسیار زیاد این پایگاه در میان پژوهشگران شده است. بر خلاف برخی وبگاه‌ها که همچون گوگل که رویکرد طراحی ساده و بدون گزینه‌های متعدد را برای صفحه اصلی خود برگزیده‌اند، در صفحه اصلی وبگاه اسکاپوس شاهد گزینه‌های متعددی برای جویش اطلاعات هستیم. کاربرانی که حوصله بررسی و استفاده از این گزینه‌های کاوش را ندارند، می‌توانند تنها با وارد کردن کلیدواژگان خود در کادر جویش به کاوش اطلاعات بپردازند، ولی کاربران حرفه‌ای می‌توانند با بررسی گزینه‌های کاوش بهره‌برداری جامعی از قابلیت‌های این پایگاه کنند. در بخش بالای صفحه‌های کاوش شاهد نوار پیوندهایی هستیم که بهره‌برداری از امکانات پایگاه را تسهیل می‌کنند. پیوند اول، «کاوش» است که با انتخاب آن می‌توان به کاوش اطلاعات استنادی پژوهش‌های علمی پرداخت و این همان عملکرد اصلی پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس است که در این بخش به ارایه آن خواهیم پرداخت [۱].

پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس سه نوع کاوش پایه^۱، پیشرفته^۲ و سریع^۳ را ارائه می‌کند که می‌توان از آنها برای کاوش همزمان سه نوع منبع اطلاعاتی اصلی آن یعنی پایگاه اسکاپوس، پروانه‌های ثبت اختراع و وب

۴. نشریه باید دارای نشانه‌هایی از کنترل کیفیت مثل داوری مقاله‌ها باشد و همچنین فهرست داوران نشریه نیز منتشر شود.

محتوای اسکاپوس از طریق بیش از ۵۰۰۰ ناشر بین‌المللی تأمین می‌شود که پایگاه اسکاپوس با آنها توافق نامه‌هایی برای دریافت منابع به امضاء رسانده است. اسکاپوس منابع را به دو شکل چاپی و الکترونیکی دریافت می‌کند که هم‌اکنون ۵۰ درصد منابع آن به شکل الکترونیکی تأمین می‌شود. فرایند پردازش محتوا در اسکاپوس شامل ۴ گام است که حوزه و کیفیت نشریه‌ها را تعیین می‌کند. این گام‌ها عبارتند از: گردآوری چکیده و اطلاعات استنادی، افزودن به بانک اطلاعاتی، افزودن به انبار داده‌های پایگاه اسکاپوس و ارسال رکوردها به پایگاه اسکاپوس. با وجود اینکه اسکاپوس طیف وسیعی از عناوین را از پایگاه‌های اطلاعات علمی مختلف را پوشش می‌دهد، ولی هدف آن پوشش همه عناوین موجود نیست، بلکه هدف آن پوشش عناوین با کیفیت بالا است. به این منظور در سال ۲۰۰۵ میلادی مجمعی به نام هیئت شورا و گزینش محتوا (CSAB) تأسیس و سیاست پوشش عناوین جدیدی تدوین شد. این مجمع شامل دانشمندان و کتابداران موضوعی در زمینه‌های متنوع علمی و از نقاط مختلف جهان است. وظیفه این مجمع، پشتیبانی مدیریت پایگاه اسکاپوس در اولویت‌بندی عناوین جدید برای افزودن محتوا، تنظیم راهبرد و ارزیابی عملکرد پایگاه است. این مجمع اعلام کرده است که چهار ستون جامعیت، کامل بودن، شفافیت و جاری بودن، اساس راهبرد گزینش محتوا برای نمایه شدن در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس است. شایان ذکر اینکه وظایف هیئت شورا و گزینش محتوا در سه محور «اولویت‌بندی عناوین جدید برای افزودن محتوا»،

1. Basic Search
2. Advanced Search
3. Quick Search

می‌تواند آخرین اطلاعات نمایه شده در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس که مرتبط با پیشینه کاوش او هستند را دریافت کند.

کاوش پایه، گزینه‌های مختلفی برای انتخاب موضوع و محدودسازی کاوش ارائه می‌کند که از آنها می‌توان به عنوان مقاله، چکیده و کلیدواژگان اشاره کرد. گزینه‌های دیگری همچون DOI^۴، وابستگی نویسندگان و مراجع نیز وجود دارند که از اطلاعات استنادی پژوهش‌ها محسوب می‌شوند و می‌توان آنها را در محدودسازی کاوش به کار گرفت. همچنین می‌توان با انتخاب گزینه «کاوش همه فیلدها»، پایگاه اسکاپوس به جویش اطلاعات مطلوب کاربر در همه گزینه‌های فوق خواهد پرداخت. گزینه دیگر برای محدود سازی نتایج کاوش، محدوده زمانی است که با تنظیم آن می‌توان به بازایی اطلاعاتی پرداخت که در محدوده زمانی دلخواهی منتشر شده‌اند. مقدار پیش فرض برای این گزینه «۱۹۹۵ میلادی تاکنون» است که می‌توان با تغییر آن به گزینه موارد افزوده شده در ۷، ۱۴ یا ۳۰ روز اخیر به جدیدترین اطلاعات نمایه شده در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس دست یافت. قدیمی‌ترین منابع اطلاعاتی نمایه شده در این پایگاه به قبل از سال ۱۹۶۰ میلادی بازمی‌گردد که مورد مراجع، این مقدار سال ۱۹۹۶ میلادی است. شایان ذکر اینکه این مقادیر اشاره به زمانی دارند که رکوردها به پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس افزوده شده‌اند

استفاده کرد. در کاوش پایه که در صفحه اصلی وبگاه پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس ارائه شده است، می‌توان بدون انجام تنظیمات به کاوش کلی پرداخت و یا با انجام تنظیماتی ساده، کاوشی دقیق‌تر را انجام داد. در کاوش پیشرفته، جویش اطلاعات به صورت خط فرمان^۱ انجام می‌شود، به طوری که کاربر با وارد کردن رشته‌ای حاوی اطلاعات مطلوب به همراه کدهای ویژه و نشان‌های بولی به جویش اطلاعات می‌پردازد. کاوش سریع به جویش از اطلاعات روی فیلدهای عنوان، چکیده، کلیدواژگان نویسنده و کلیدواژگان نمایه اسکاپوس (اختصاص داده شده توسط پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس) می‌پردازد. همچنین در کاوشی دیگر به نام کاوش نویسنده^۲ می‌توان با وارد کردن نام نویسنده‌ای، همه اطلاعات استنادی نمایه شده از ایشان در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس را بازایی کرد. شایان ذکر اینکه در بخش پیشینه کاوش^۳ فهرستی از ۵۰ مورد اخیر نتایج کاوش‌های کاربر در جلسه جاری ارائه می‌شوند، به طوری که کاربر می‌تواند آنها را مرور، ویرایش و برای کاربردهای آتی ذخیره‌سازی یا به نشانی پست الکترونیکی خود ارسال کند. همچنین گزینه جالب توجه دیگری در این بخش وجود دارد و آن عبارت است از گزینه ایجاد و ارسال آگهی‌های مرتبط با نتایج کاوش‌ها، به طوری که کاربر از طریق پست الکترونیکی خود

1. Command Prompt
2. Author Search
3. Search History

4. Digital Object Identifier

و ناظر به زمان انتشار آنها نیستند. همچنین گزینه محدودۀ زمانی در کاوش وب و پروانه‌های ثبت اختراع عمل وجود ندارد.

از دیگر گزینه‌های محدودسازی کاوش در صفحه کاوش پایه می‌توان به انتخاب موضوع اشاره کرد که شامل موضوعات کلی همچون مهندسی، علوم اجتماعی و فیزیک هستند. همچنین انتخاب نوع مستند گزینه دیگری برای محدودسازی کاوش است که می‌تواند شامل مقاله، غلطنامه، مقاله پیمایشی کوتاه، مقاله کسب‌وکار و مطبوعات باشد. باید توجه کرد محدودسازی هر چه بیشتر کاوش منجر به بازیابی اطلاعات دقیق‌تری خواهد شد و در زمان دستیابی به اطلاعات مطلوب صرفه‌جویی بسیاری به عمل خواهد آمد. امکان مشاهده متن کامل همه نتایج به‌دست آمده برای پژوهشگران میسر نیست و بنا به عضویت آنها در پایگاه‌های اطلاعاتی و نشریه‌های زیرمجموعه آنها می‌توانند به متن کامل نتایج کاوش دست یابند. به همین منظور مطابق شکل ۴ پیوندی به نام «مشاهده در پایگاه ناشر»^۱ در برخی از نتایج کاوش وجود دارد که کاربر را به متن کامل گزینه انتخابی در پایگاه اطلاعاتی ناشر آن پیوند می‌دهد.

شایان ذکر اینکه اغلب این نوع پیوندها برای پایگاه اطلاعاتی ساینس‌دایرکت^۲ است که حاوی نسخه‌های

الکترونیکی نشریه‌های انتشارات علمی الزویر^۳ است و در کنار پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس زیر مجموعه این انتشارات محسوب می‌شوند. در صورتی که کاربر یا مؤسسه متبوع ایشان عضو پایگاه اطلاعاتی مرتبط باشند، او می‌تواند اطلاعات مستند علمی مطلوب خود را بازرسی کند و گرنه باید برای مشاهده مستند علمی، مبلغی معین را پرداخت کند. پیوند دیگر در رکوردهای به‌دست آمده، «چکیده+مراجع» است که کاربر را به متن چکیده و مراجع آن رکورد پیوند می‌دهد. همچنین در صفحه وب گشوده شده، دوباره کاربر می‌تواند به فهرست نتایج بازگردد. این ویژگی برای رکوردهایی در پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس است که بعد از سال ۱۹۹۶ میلادی به مجموعه اطلاعاتی این پایگاه افزوده شده‌اند. مطابق شکل ۵ با انتخاب هر یک از نتایج بازیابی شده در کاوش پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس، صفحه مربوط به آن رکورد باز می‌شود. در این صفحه که در واقع نمایش کامل اطلاعات استنادی یکی از مستندهای علمی پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس است، گزینه‌های کاربردی بسیاری وجود دارند، به طوری که همه مراجع آن مستند علمی، خود به صورت پیوندهایی هستند که کاربر با انتخاب آنها اطلاعات استنادی آنها را بازیابی خواهد کرد. گزینه دیگر «استناد شده به وسیله...»^۴ است که در کادری در سمت راست صفحه قرار دارد.

3. Elsevier
4. Cited By

1. View at Publisher
2. ScienceDirect

«بیشتر» می‌تواند به فهرست همهٔ استندهای انجام شده روی آن رکورد دست یابد.

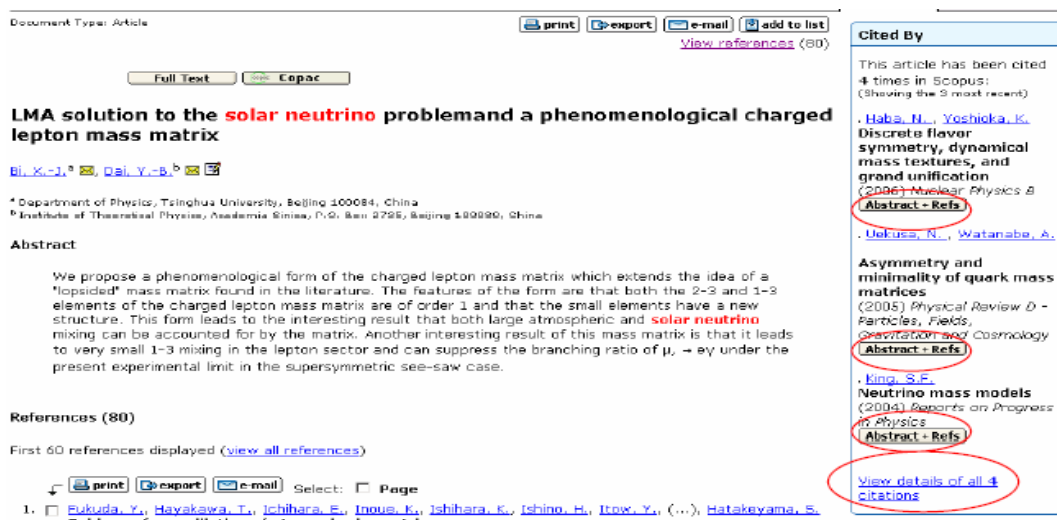
در این کادر ابتدا جدیدترین سه استناد اخیر به آن رکورد ارائه شده‌اند که کاربر با انتخاب گزینه

شکل ۴. پیوندهای مشاهده در ناشر و چکیده + مراجع

با انتخاب آن می‌توان به مستندهایی دست یافت که مرتبط با رکورد انتخابی هستند و می‌توانند دانش کاربر را دربارهٔ آن موضوع به صورت شبکه‌ای افزایش دهند.

همچنین پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس از طریق گزینه «آگهی»، هر زمان که استنادی به رکورد مطلوب کاربر شود، با ارسال آگهی به پست الکترونیکی کاربر، ایشان را از این امر مطلع می‌کند. همچنین گزینه کاربردی دیگر «مستندهای علمی مرتبط» است که

شکل ۵. صفحهٔ وب حاوی اطلاعات استنادی رکوردی در پایگاه اسکاپوس

وجود دارد که اطلاعاتی بسیار کاربردی دربارهٔ نتایج به دست آمده ارائه می‌کند. در واقع یکی از محبوب‌ترین خدمات پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس، گزینهٔ بهبود نتایج کاوش آن است که به دلیل وجود

گزینهٔ بهبود نتایج کاوش پس از انجام کاوش و ارائهٔ نتایج آن به کاربر، در بالای صفحهٔ نتایج، بخشی به نام «بهبود نتایج کاوش»^۱

1. Refine Results

- مطالب علمی جذاب جاری در موضوع‌های آشنا و ناآشنا برای پژوهشگر
- موضوع‌های علمی که توسط سایر موضوع‌ها استناد شده‌اند.

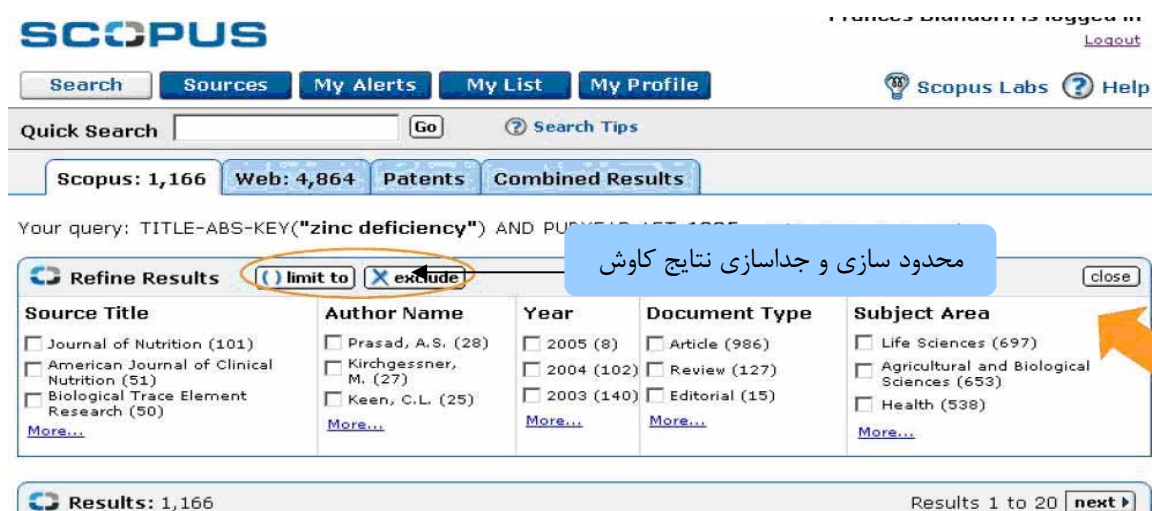
در بخش پایگاه اسکاپوس برای بهبود نتایج، شاهد چند بخش هستیم که بنا به فهرست‌های گوناگون استخراج شده از پایگاه اطلاعاتی ساخت‌یافته اسکاپوس ایجاد شده‌اند. عناوین این بخش‌ها عبارتند از: عنوان منبع، نام نویسنده، سال، نوع مستند و حوزه موضوع. در هر یک از این بخش‌ها می‌توان تعداد نتایج کاوش به‌دست آمده از موارد مندرج در آن بخش را مشاهده کرد که با انتخاب گزینه «بیشتر»^۲ در انتهای موارد فهرست شده، می‌توان به فهرست کامل آن بخش دسترسی پیدا کرد. همچنین مطابق شکل ۶ کادرهای انتخاب در کنار هر یک از این موارد وجود دارد که می‌توان با انتخاب هر یک از آنها و سپس انتخاب گزینه «محدودسازی به»^۳ یا «جداسازی»^۴، اطلاعات استنادی مرتبط با مورد انتخابی را به دو صورت محدود شده به موارد انتخابی یا شمول موارد بدون گزینه‌های انتخابی را یافت.

آن، این پایگاه اطلاعاتی مشهور شده است. این اطلاعات مشتمل بر اسامی منابع اطلاعاتی (همچون نشریه‌ها) حاوی پژوهش‌های مطلوب کاربر و تعداد مستندهای علمی مرتبط ارائه شده در آنها، اسامی پژوهشگران مشغول به تحقیق در زمینه پژوهشی کاربر، مستندهای علمی مرتبط با پژوهش کاربر که در سالیان اخیر منتشر شده‌اند، انواع مستندهای منتشر شده در زمینه پژوهشی کاربر و همچنین فهرستی از سایر موضوع‌های علمی مرتبط با موضوع تحقیق پژوهشگر هستند. شایان ذکر اینکه هر یک از انواع منابع اطلاعاتی همچون پایگاه اسکاپوس، وب و پروانه‌های ثبت اختراع دارای گزینه‌های بهبود نتایج کاوش تفاوتی هستند. این خدمت ویژه پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس توسط سامانه‌ای به نام «پیگیر استناد اسکاپوس»^۱ ارایه می‌شود و راهی بسیار آسان برای یافتن، بررسی و پیگیری اطلاعات استنادی در طیف وسیعی از منابع اطلاعاتی است. همچنین با استفاده از این سامانه کاربران می‌توانند اطلاعات مفید و کاربردی دیگری را کسب کنند که در دنباله می‌آیند.

- نویسنده(گان) با بیشترین میزان استناد در یک موضوع و بررسی اطلاعات استنادی پژوهش‌های آنها
- دستیابی بلادرنگ به اطلاعات استنادی مقاله‌های مطلوب و نویسندگان آنها

2. More
3. Limit to
4. Exclude

1. Scopus Citation Tracker

شکل ۶. محدودسازی و جداسازی در بخش بهبود نتایج کاوش

شده است. پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس از پایگاه‌های کلیدی محسوب می‌شود که به سازماندهی و ارائه اطلاعات استنادی پژوهش‌های علمی می‌پردازد، به طوری که علاوه بر ارائه اطلاعات استنادی انواع منابع اطلاعاتی همچون مقاله‌ها و کتاب‌ها، اطلاعات پروانه‌های ثبت اختراع و منابع اطلاعاتی الکترونیکی روی وب را نیز برای پژوهشگران فراهم می‌آورد.

منابع

- [1] Scopus Web Site, <http://www.scopus.com>
- [2] Scopus Info Web Site, <http://www.info.scopus.com>
- [3] JACSO, P., Comparison of major features of the Web of Science, Scopus, and Google Scholar citation-based and citation-enhanced databases. *Current Science*, 89(9): 1537-1547, 2005.
- [4] BAKKALBASI, N., BAUER, K., GLOVER, J., & WANG, L., Three options for citation tracking: Google

همچنین در بخش‌های پروانه‌های ثبت اختراع و وب فهرست‌هایی از اصطلاحات ارائه شده‌اند که به وسیله تحلیل متن زبانی^۱ به دست آمده‌اند و پایگاه اطلاعاتی اسکاپوس آنها را به صورت فهرست الفبایی ارائه می‌کند. همچنین سامانه پیگیر استنادها می‌تواند آمار استنادهای انجام شده به یک مستند علمی در سالیان متوالی را به کاربر ارائه دهد و به این ترتیب ضمن نمایش پژوهش‌های برتر، محققان جوان را از مراجع کلیدی حوزه‌های علمی گوناگون آگاه سازد.

نتیجه‌گیری

با گسترش روزافزون مستندات علمی و تبادلات آنها، سازماندهی اطلاعات استنادات علمی امری بسیار ضروری است، به طوری که هم‌اکنون اطلاع از آخرین دستاوردهای پژوهشی در شاخه‌های علمی مختلف و میزان استنادات آنها به یکی از شاخص‌های کلیدی ارزیابی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی تبدیل

1. Linguistic Text Analysis

Scholar, Scopus and Web of Science.
Biomedical Digital Libraries, 7, 2006.

[5] Times Higher Institute, THES-QS World
University Rankings 2007.

[۶] منتظر، غلامعلی، مکننت و مکاننت دانشگاه؛

کنکاشی در جایگاه علمی دانشگاههای برگزیده

ایران و جهان، مرکز تحقیقات سیاست علمی

کشور، ۱۳۸۷، صص ۵-۸.